

ספרות עברית וכללית

הוראות

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון: סיפור קצר

פרק שני: דרמה

פרק שלישי: רומאן ונובלה

פרק רביעי: שירה

יש לבחור בשלושה פרקים ולענות על השאלות לפי ההוראות בכל פרק (לכל פרק – $33\frac{1}{3}$ נקודות).

ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימת יצירות.

ד. הוראות מיוחדות: (1) יש לרשום בראש כל תשובה את מספר הפרק ואת מספר השאלה שבחרתם לענות עליה.

(2) שימו לב לכתב, לכתוב, לפיסוק ולכללי הדקדוק.

(3) אין להדגים באמצעות אותה היצירה בתשובות שונות.

(4) לנבחנים אינטרניים: חובה לצרף למחברת הבחינה את רשימת היצירות שנלמדו.

לנבחנים אקסטרניים ונבחני משנה: תימסר רשימת יצירות.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון – סיפור קצר

אם בחרתם בפרק זה, ענו על שתיים מן השאלות 1–3 (לכל שאלה – $16\frac{2}{3}$ נקודות).

שימו לב: על שאלות 1–2 אפשר לענות גם על פי הסיפור "חג מולד אחד" מאת טרומן קפוטה.

אין להדגים באמצעות אותה היצירה בכמה תשובות.

1. בסיפורים קצרים מתוארים חייהן האישיים של דמויות מסוימות. מתיאור אדם מסוים עולות גם תובנות על חיי האדם בכלל, בכל זמן ובכל מקום.
על פי סיפור קצר שלמדתם, הסבירו והדגימו מה אפשר ללמוד מתיאור החיים האישיים של דמות מסוימת על חיי האדם בכלל.
2. כדי לאפיין דמות בסיפור היוצר נוקט כמה דרכים: תיאור המראה החיצוני שלה, התנהגותה, מחשבותיה, עולמה הפנימי, הסביבה שבה היא פועלת ויחסיה עם הזולת.
בחרו בשתיים מדרכי האפיון האלה, והסבירו מה אפשר ללמוד באמצעותן על דמות מרכזית בסיפור קצר שלמדתם.
3. חג מולד אחד / טרומן קפוטה
לפניכם סיום הסיפור "חג מולד אחד". קראו אותו, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.
הלכתי עם סוק לדואר וקניתי גלויה בסנט. אותה גלויה קיימת עד היום. היא נמצאה בכספת של אבי כשהוא מת בשנה שעברה. הנה מה שכתבתי לו: שלום אבא אני מקווה שאתה מרגיש טוב אני כן ואני לומד לִדְבֹש באווירון שלי כל כך מהר שבקרב אני יהיה בשמים אז תסתכל טוב וכן אני אוהב אותך באדי.
א. האם סיום זה הפתיע אתכם או שהיה צפוי? נמקו את דבריכם. ($10\frac{2}{3}$ נקודות)
ב. מה לדעתכם מסמל האווירון בסיפור? הסבירו והדגימו את דבריכם. (6 נקודות)

פרק שני – דרמה

אם בחרתם בפרק זה, ענו על אחת מן השאלות 4-9 (33 $\frac{1}{3}$ נקודות).

4. טרגדיות של סופוקלס: "אנטיגונה", "אדיפוס המלך"

וטרגדיות של שקספיר: "המלט", "המלך ליר", "מקבת", "אותלו", "רומיאו ויוליה"

הסיום הטרגי בטרגדיה הוא בלתי נמנע.

תארו בקצרה את הסיום בטרגדיה שלמדתם. מה גרם לסיום זה – יד הגורל, האופי של הגיבור (או הגיבורה) או שילוב של שני הגורמים האלה? הסבירו והדגימו את דבריכם.

5. טרגדיות של סופוקלס: "אנטיגונה", "אדיפוס המלך"

"אנטיגונה"

לפניכם דבריו של טירסיאס לקראון. קראו אותם, וענו על שני הסעיפים א-ב שאחריהם.

אִין אָדָם אֲשֶׁר לֹא יִחָטָא,

אִף הַצְדִיק יוֹדָה בְּמִשׁוּגָתוֹ [בטעותו],

[...]

גְּבָהוֹת לֵבָב הִיא רֹאשׁ לְכָל חַטָּאת.

(תרגום: ט' כרמי)

א. על פי עלילת המחזה, הסבירו והדגימו כיצד גבהות הלב (הגאוה) של קראון הובילה אותו אל סופו הטרגי.

(23 $\frac{1}{3}$ נקודות)

ב. הסבירו כיצד דברים אלה משקפים את תפקידו של טירסיאס במחזה. הדגימו את דבריכם. (10 נקודות)

6. "אדיפוס המלך"

לפניכם דבריו של קראון לאדיפוס המלך בסיום הטרגדיה. קראו אותם, וענו על השאלה שאחריהם.

אֵל תִּשְׁתַּוְקַק לְשֵׁלֵט בְּכָל.

הֵן הַשְּׁלֵטוֹן שֶׁרַכְשֵׁת לֹא עוֹד מְלוֹנָה חִיָּה.

(תרגום: ד' גילולה)

הסבירו כיצד דברים אלה מתקשרים לגורלו הטרגי של אדיפוס המלך.

הדגימו את דבריכם.

7. טרגדיות של שקספיר: "המלט", "המלך ליר", "מקבת", "אותלו", "רומיאו ויוליה"

רדיפה בלתי מתפשרת אחר הכבוד, האהבה והאמת ותאוות השלטון מניעות את הגיבורים בטרגדיות של שקספיר לנקוט מעשים קיצוניים.

מהו המניע או מה הם המניעים למעשים הקיצוניים של הגיבור בטרגדיה של שקספיר שלמדתם, ומה הן התוצאות של מעשים אלה? הסבירו והדגימו את דבריכם.

8. מחזה מודרני (מן המאה ה-19 או מן המאה ה-20)

8. ענו על שני הסעיפים א-ב.

א. תארו את המצוקה של דמות מרכזית במחזה המודרני שלמדתם, והסבירו כיצד היא מתמודדת איתה.

בתשובתכם הסבירו גם אם הדמות מתגברת על המצוקה. (23 נקודות)

ב. על סמך דרך ההתמודדות של הדמות, שכתבתם עליה בסעיף א, האם לדעתכם הדמות ראויה להערכה או שאינה

ראויה להערכה? הסבירו והדגימו את דבריכם. ($10\frac{1}{3}$ נקודות)

9. במחזות רבים מתחוללים מאבקים בין דמויות.

האם במאבקים בין הדמויות במחזה המודרני שלמדתם יש מנוצחים ומנצחים, או שהדמויות מתפשרות, או שמא כל הדמויות מפסידות במאבק? הסבירו והדגימו את דבריכם.

פרק שלישי – רומאן ונובלה

אם בחרתם בפרק זה, ענו על אחת מן השאלות 10–12 ($33\frac{1}{3}$ נקודות).

שימו לב: בשאלות 10–11 אפשר לענות גם על פי הרומאן "1984" מאת ג'ורג' אורוול.

10. לפניכם קטע מנאום של הסופר דויד גרוסמן בטקס שבו הוענק לו "פרס הסובלנות וההבנה" במוזאון היהודי בברלין (2018). קראו את הקטע, וענו על השאלה שאחריו.
- כמעט כל רעיון שצץ בי בקשר לדמות שאני כותב פותח בפניי עוד ועוד אפשרויות שלה, עוד ועוד קווי אופי שלה [...] כלומר, אינסוף פניו של האדם [...] נימי נפשו, [...] דעותיו [...], יצריו, תעותעיו, קטנותו וגדלותו [...], כוח ההרס שבו, אינסוף צירופיו.
- הסבירו והדגימו כיצד בתיאור דמות מרכזית ברומאן או בנובלה שלמדתם באה לידי ביטוי המורכבות שעליה מדבר גרוסמן בקטע זה.
11. ענו על שני הסעיפים א–ב.
- א. תארו דמות מרכזית (או שתי דמויות משנה) ברומאן או בנובלה שלמדתם שעוררה בכם הערכה מיוחדת, והסבירו מה בדמות (או בדמויות) עורר בכם הערכה. הדגימו את דבריכם. (20 נקודות)
- ב. מהי תרומתה של דמות זו (או דמויות אלה) להבנת המשמעות של הרומאן או הנובלה? הסבירו והדגימו את דבריכם. ($13\frac{1}{3}$ נקודות)
12. 1984 / ג'ורג' אורוול
- לפניכם דיאלוג (דרשיח) בין וינסטון לבין אובריאן. קראו אותו, וענו על השאלה שאחריו.
- [וינסטון]: "מה אני יכול לעשות?" [...] "מה אני יכול לעשות אם אני רואה מה שלנגד עיניי? שתיים ועוד שתיים הן ארבע".
- [אובריאן]: "לפעמים, וינסטון. לפעמים הן חמש. לפעמים הן שלוש. לפעמים הן גם זה וגם זה בעת ובעונה אחת. עליך להשתדל יותר. לא קל לאדם להיעשות שפוי בדעתו".
- (ג'ורג' אורוול, 1984, 1993, עמ' 201)
- על פי דיאלוג זה, מה מאפיין את המשטר המתואר ברומאן? תארו והסבירו מאפיינים נוספים של משטר זה, כפי שהם באים לידי ביטוי בעלילת הרומאן.

פרק רביעי – שירה

בפרק זה יש שתי קבוצות של שאלות: יש לבחור באחת מן הקבוצות ולענות על פי ההנחיות.

קבוצה ראשונה – תוכנית הלימודים הישנה בשירה

אם למדתם את השירים שבקבוצה זו, ענו על שתיים מן השאלות 13–23:
 על שאלה אחת משירת ימי הביניים או משירת חיים נחמן ביאליק (שאלות 13–18);
 ועל שאלה אחת משירת שאול טשרניחובסקי או שיר שלא נלמד (שאלות 19–23).
 (לכל שאלה – $16\frac{2}{3}$ נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 13–18.

שירת ימי הביניים

13. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

לבי במזרח / יהודה הלוי

לבי במזרח ואנכי בסוף מערב – / איך אטעמה את אשר אכל ואיך יערב?
 איכה אשלים נדרי ואסרי, בעוד / ציון בחבל אדום ואני בכבל ערב?
 יקל בעיני עזב כל טוב ספרד, כמו / יקר בעיני ראות עפרות דביר נחרב!

א. הסבירו והדגימו כיצד באים לידי ביטוי בשיר זה הן המחויבות של המשורר לעלות לארץ-ישראל הן הקשיים שעומדים לפניו. (10 נקודות)

ב. בחרו בשניים מן האמצעים האומנותיים האלה: תפארת הפתיחה, צימוד, שיבוץ (ארמז), והסבירו את תרומתם לבניית משמעות השיר. ($6\frac{2}{3}$ נקודות)

14. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

יפה נוף / יהודה הלוי

יפה נוף, משוש תבל, קרִיָה לְמִלֶּךָ רָב, / לָהּ נִכְסְפָה נִפְשִׁי מִפְּאֵתִי מֵעֶרֶב!
 הַמּוֹן רַחֲמֵי נִכְמָר כִּי אֶזְכְּרָה קֶדֶם, / כְּבוֹדָהּ אֲשֶׁר גָּלָה וְנוֹף אֲשֶׁר חָרַב.
 וּמִי יִתְּנֵנִי עַל כַּנְפֵי נְשָׂרִים, עַד / אֲרוּהָ בְּדַמְעֵתִי עֹפְרָה וְיִתְּעֶרֶב!
 דְּרֻשְׁתֶּיהָ, וְאִם מִלֶּכָּה אֵין בָּהּ וְאִם בְּמִקּוֹם / צָרִי גִלְעָדָה – נַחֵשׁ שָׂרְף וְגַם עֶקְרָב.
 הֲלֹא אֶת אֲבִינִי אַחוֹנּוּ וְאֶשְׁקֶם / וְטַעַם רַגְבִּיהָ לִפִּי מִדְּבֶשׁ יְעֶרֶב!

א. הסבירו והדגימו כיצד באים לידי ביטוי בשיר זה הן כמיהתו של המשורר לעלות לארץ-ישראל הן הקשיים שעומדים לפניו. (10 נקודות)

ב. בחרו בשניים מן האמצעים האומנותיים האלה: תפארת הפתיחה, צימוד, שיבוץ (ארמז), והסבירו את תרומתם לבניית משמעות השיר. ($6\frac{2}{3}$ נקודות)

15. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

הבא מבול / יהודה הלוי

הבא מבול ושם תבל חרבה? / ואין לראות פני ארץ חרבה,
ואין אדם ואין תיה ואין עוף - / הסף הכל ושכבו מעצבה?
ובראות הר ושוחה לי מנוחה, / וארץ הערבה לי ערבה.
ואשגיה לכל עבר - ואין כל, / אבל מים ושמים ותבה,
ולויתן בהרתיחו מצולה, / ואחשב כי תהום יחשב לשיבה. 5
ולב הים יכחש באניה, / כאלו היא ביד הים גנבה!
וים יזעף - ונפשי תעלז, כי / אלי מקדש אלהיה קרבה.

- א. בשיר זה המשורר מבטא סבל ומצוקה הנגרמים בעקבות ההפלגה שלו בים. פרשו את הבית השני ואת הבית החמישי בשיר, והסבירו כיצד הסבל והמצוקה של המשורר באים לידי ביטוי בכל אחד מבתי אלה.
- האם עולה מן השיר פתרון למצוקה ולסבל? הסבירו והדגימו את דבריכם. (10 נקודות)
- ב. בחרו בשניים מן האמצעים האומנותיים האלה: תפארת הפתיחה, צימוד, שיבוץ (ארמוז), והסבירו את תרומתם לבניית משמעות השיר. ($6\frac{2}{3}$ נקודות)

שירת חיים נחמן ביאליק

16. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

לא זכיתי באור מן ההפקר / חיים נחמן ביאליק

- בית 1
לא זכיתי באור מן ההפקר,
אף לא בא לי בירשה מאבי,
כי מסלעי וצורי נקרתי
וחצבתיו מלבבי.
- בית 2
ניצוץ אחד בצור לבי מסתתר,
ניצוץ קטן – אף כלו שלי הוא,
לא שאלתיו מאיש, לא גנבתיו –
כי ממני ובי הוא.
- בית 3
ותחת פטיש צרותי הגדולות
כי יתפוצץ לבבי, צורעי,
זה הניצוץ עף, נתז אלעיני,
ומעיני – לחרוזי.
- בית 4
ומחרוזי יתמלט ללבבכם,
ובאור אשכם הצתיו, יתעלם,
ואנכי בחלבי ובדמי
את הבערה אשלם.

בבית 4 המשורר אומר כי במפגש עם הקוראים ה"ניצוץ" נעלם.

מהי תגובתו הרגשית של המשורר על היעלמות זו? הסבירו כיצד בתים 1–3 מובילים לתגובה זו.

17. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

"חֹזֶה, לֵךְ בְּרַח" [עמוס ו', י"ב] / חיים נחמן ביאליק

בית 1 "לֵךְ בְּרַח?" – לֹא יִבְרַח אִישׁ כְּמוֹנִי!

הַלוֹךְ בְּלֵאט לְמִדְנֵי בְּקָרִי,

גַּם דָּבַר כֵּן לֹא לְמַדָּה לְשׁוֹנֵי

וּכְמִן דָּם כְּבֵד יִפֹּל דְּבָרִי.

בית 2 וְאִם יִכְחִי תָם לְרִיק – לֹא פִשְׁעֵי,

חֲטָאתְכֶם הִיא וְשָׂאוּ הָעוֹן!

לֹא מִצָּא תַחֲתָיו סֵדֶן פְּטִישִׁי,

קִרְדָּמִי בָּא בְּעֵץ רִקְבוֹן.

בית 3 אִין דְּבַר! אֲשֵׁלִים עִם־גּוֹרְלִי:

אֶת־כְּלֵי אֲקָשֶׁר לְחַגּוֹרְתִי,

וְשָׁכִיר הַיּוֹם בְּלִי שָׂכָר פִּעֲלִי

אֲשׁוּבָה לִי בְּלֵאט כְּשֶׁבֵּאתִי.

בית 4 אֶל־נְוִי אָשׁוּב וְאֶל־עֲמֻקָּיו

וְאֶכְרַת בְּרִית עִם שְׁקֵמֵי יַעֲר;

וְאַתֶּם – אַתֶּם מְסוֹס וְרִקְב

וּמְחַר יִשְׂא כְּלֶכֶם סַעַר.

פרשו את הביטויים "בְּעֵץ רִקְבוֹן" (בית 2) ו"וְאֶכְרַת בְּרִית עִם שְׁקֵמֵי יַעֲר" (בית 4) על פי הקשרם בשיר, והסבירו כיצד המעבר

מ"בְּעֵץ רִקְבוֹן" אל "וְאֶכְרַת בְּרִית עִם שְׁקֵמֵי יַעֲר" מבטא את התהליך המתואר בשיר.

18. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחרינו.

ואם ישאל המלאך / חיים נחמן ביאליק

- ותיבש? -

"לא, כי נשְׁרָה על־דף גְּמָרָא קְדוּשָׁה.
גְּמָרָא הִיְתָה לְזַקְנֵי שְׁעֵירֵת גּוֹיִלִים וּמְעוּכָה,
וּבְכִרְסָה - שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת שְׁלִי־זַקְנֵנוּ הַלְבָּנוּ,
חוּטֵי צִיצִיּוֹת פְּסוּלוֹת שְׁלִי־טְלִיתוֹ הַקְּטָנָה
וְסַמָּנִים שְׁלִי־הַרְבֵּה טְפוֹת חֶלֶב וְשַׁעֲנָה,
וּבְגָמְרָא הַזֹּאת, בְּמַעֲי אוֹתִיּוֹת מֵתוֹת
בְּדָד פְּרָפְרָה נִשְׁמָתִי."

- ותיחנק? -

"לא, פְּרָפְרָה וְתִשׁוּרָר, מְלֹאכִי!
בְּאוֹתִיּוֹת הַמֵּתוֹת שִׁירֵי חַיִּים הַקְּרוּ,
וּבְאַרְוֹן סִפְרֵי זַקְנֵי מֵתֵי עוֹלָם נִזְדַּעְעֵנוּ.
שׁוֹנִים הָיוּ הַשִּׁירִים: עַל־עַב קְטָנָה וּבְהִירָה,
עַל־י קָרוֹן הַזֶּהָב וְעַל־י דְּמָעָה מִזְהִירָה,
עַל־י צִיצִיּוֹת פְּסוּלוֹת וְעַל־י טְפוֹת שְׁלִי־שַׁעֲנָה -
אַף שִׁיר אֶחָד לֹא יָדְעָה - שִׁיר גְּלוּמִים וְאַהֲבָה.
וְתִכַּל לְצֹאת, וְתִהְיֶה, וְלֹא־מְצָאָה תְּנַחוּמִין,
וְתִתְעַלֵּף עַד־כְּלוּתָהּ, וְיֵהִי צֶרֶלָה עַד־מוֹת.
פְּעַם אַחַת פְּקַדְתִּי אֶת־גְּמָרְתִּי הַבְּלָה -
וְהִנֵּה פְּרָחָה מֵתוֹכָה נִשְׁמָתִי.

וְעַד־יֵן הִיא טְסָה וּמְשׁוּטָטֶט בְּעוֹלָם,
מְשׁוּטָטֶט וְתוֹעָה וְאֵינָה מוֹצֵאת תְּנַחוּמִין;
וּבְלִילוֹת הַצְּנוּעִים שְׁבִתְחַלֵּת כְּלִי־חֵדֶשׁ,
בְּהִתְפַּלֵּל הָעוֹלָם עַל־י פְּגִימַת הַלְבָּנָה,
הִיא מֵתִרְפָּקָה בְּכִנְפָה עַל־י שַׁעַר הָאֲהָבָה,
מֵתִרְפָּקֶת, דּוֹפְקֶת וּבּוֹכֶה בְּחִשָּׁאֵי,
וּמִתְפַּלֵּלָה עַל־יֵהִי אֲהָבָה."

יש הטוענים כי המלאך בשיר זה הוא מלאך המוות הבא לקחת את נשמת המשורר.

בעקבות דברים אלה, הסבירו והדגישו שתים מן השאלות של המלאך בשיר ואת התשובות של המשורר עליהן.

בְּנִי, נִשְׁמָתְךָ אֵיךְ? -

"שׁוּט בְּעוֹלָם, בְּקִשְׁנָה, מְלֹאכִי!
יֵשׁ בְּעוֹלָם כְּפָר שְׁאֲנוֹ, מְקַוֶּה חוֹמַת יְעָרִים,
וְלִכְפֹּר רְקִיעַ תְּכַלֵּת, בְּלִי מְצָרִים רְקִיעַ,
וְלִרְקִיעַ הַתְּכַלֵּת בְּתִי־יְחִידָה בְּאִמְצָע:
עַב יְחִידָה, לְבָנָה וּקְטָנָה.
וּבְצִהָרֵי יוֹם מִצִּי בְּדָד שְׁחִק־שָׁם יֵלֵד,
יֵלֵד עֲזוּב לְנַפְשׁוֹ, רַף וְיַחֲדִיד וְחוֹלָם -
וְאֲנִי הוּא הַיֵּלֵד, מְלֹאכִי.
פְּעַם אַחַת הִתְעַלֵּף כָּל־הָעוֹלָם וַיִּשְׁתַּקֵּן,
וַיִּשְׁתֵּי עֵינַי הַיֵּלֵד הַשְּׁמִימָה נִמְשָׁכוּ,
וַיִּרְאֶנָּה, הִיְחִידָה, הַזֶּכָּה, הַבְּרוּרָה,
וְנִפְשׁוֹ יִצְאָה בְּרֹאוֹתוֹ, כְּצֹאת יוֹנָה מִשׁוּבְכָה,
אֶל הָעַב הַנְּחַמְדָּה."

- ותמוג? -

"גַּם־שְׁמֵשׁ יֵשׁ בְּעוֹלָם, מְלֹאכִי!
אֶת־נִשְׁמָתִי הַצִּיֵּלָה קָרוֹן פֶּזַר רְחֻמְנִיָּה,
וְעַל־כִּנְפֵי הַזֶּהָר יָמִים רַבִּים פֶּזַרָה
כְּצִפְרֵת לְבָנָה;
פְּעַם רְכָבָה בְּבִקְרַע עַל־יֵגֶב קָרוֹן הַזֶּהָב,
הַלוֹךְ הַלֵּכָה לְבִקְשׁ פְּנִינַת טַל בֵּין הַדְּשָׁאִים,
וְדָמָעָה זָכָה וְתִמָּה אֲזַעַל־לְחֵי רַעְדָה,
וְתִזְדַּעְעֵה הַקָּרוֹן וְנִשְׁמָתִי צְנֻחָה -
וְתִשְׁתַּקֵּעַ בְּדָמָעָה."

ענו על אחת מן השאלות 19–23.

שירת שאול טשרניחובסקי

19. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחרינו.

ראי אדמה / שאול טשרניחובסקי

בית 1
ראי, אדמה, כי היינו בזבזנים עד מאד!
בְּחִיקָה, מְלוֹן־בְּרָכָה, מְעוֹן סֵתֶר, זֶרַע טְמֵנוּ... לא עוד
פְּנִינֵי זְגוּגִיּוֹת שֶׁל כְּסֻמָּת, זֶרַע חֲטָה כְּבֵדָה,
גְּרוֹר שְׁעוֹרָה חֲתוּל כְּתָם, שֶׁבִלְת־שׁוּעָל חֲרָדָה.

בית 2
ראי, אדמה, כי היינו בזבזנים עד מאד:
פְּרָחֵי פְּרָחִים בְּךָ טְמֵנוּ רְעֵנָנִים וּבְהוֹד,
אֲשֶׁר נִשְׁקַתְּם הַשֶּׁמֶשׁ מְנַשִּׁיקְתָּהּ רֵאשׁוֹנָה,
מְצַנֵּיעַ חוֹן עִם יָפֵה קָלְחָה, קְטֹרֶת כּוֹסוֹ נְכוֹנָה.
וְעַד שִׁידְעוּ צְהָרִים בְּעֶצֶם הַצֶּעֶר הַתָּם,
וּבְטָרָם רוּוֹ טַל שֶׁל בְּקָר בְּחִלּוּמוֹת־אֹרֶן נִבְטָם.

בית 3
הא לך הטובים בבנינו, נער טהור חלומות,
בְּרִי לֵב, נְקִי כַפַּיִם, טָרָם חִלָּאת אֲדָמוֹת,
וְאַרְגָּ יוֹמָם עוֹדוֹ שְׁתִּי, אָרְגַּ תְּקוּוֹת יוֹם יָבֵא,
אֵין לָנוּ טוֹבִים מִכָּל אֱלֹהִים. אֵת הַרְאִיתָ? וְאֵיפֹה?

בית 4
וְאֵת תְּכֵסִי עַל כָּל אֱלֹהִים. יַעַל הַצֶּמַח בְּעֵתוֹ!
מֵאָה שְׁעָרִים הוֹד וְכַח, קִדְּשׁ לְעַם מְכוֹרְתוֹ!
בְּרוּךְ קִרְבָּנָם בְּסוֹד מְוֹת, כִּפְר חֵינּוּ בְּהוֹד...
ראי, אדמה, כי היינו בזבזנים עד מאד!

לפניכם שלוש מטפורות מן השיר. קראו אותן, וענו על השאלה שאחריהן.
פְּרָחֵי פְּרָחִים בְּךָ טְמֵנוּ רְעֵנָנִים וּבְהוֹד, / אֲשֶׁר נִשְׁקַתְּם הַשֶּׁמֶשׁ מְנַשִּׁיקְתָּהּ רֵאשׁוֹנָה (בית 2)
" [...] קְטֹרֶת כּוֹסוֹ נְכוֹנָה" (בית 2)
" [...] וְאַרְגָּ יוֹמָם עוֹדוֹ שְׁתִּי, אָרְגַּ תְּקוּוֹת יוֹם יָבֵא" (בית 3)

פרשו שתיים מן המטפורות האלה, והסבירו את תרומתן לבניית משמעות השיר.

20. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

לא רגעי שנת, טבע / שאול טשרניחובסקי

לא רגעי שנת, טבע, וחלומות ימתקו,
רק רגש בך אראה וסערות הקרב:
על מרום שיא הריף ובמכרות עמקו,
בתהומות הישימון ובצל חביון עב.

כי תאבל נפשי, ופצעי יזעקו,
תקוותי תבלנה כשושן בסתו,
אנודה למקום שם משברים ינאקו,
למקום צוקיו ירים צור אדיר ושב.

אז בשתי מגלים הרבים בסלעים,
שהמה, בהתמוללם, שבים לרגעים,
וטור מטור ירום, גל יגבר מגל;

מצורים נכלמתי, שהמה בגאונים
אל מחץ משברים, אל נהמם והמונם
יסגירו את לבם, וראשיהם אל על...

הסבירו והדגימו מהי הציפייה של המשורר היוצא לטבע.

על פי השיר, האם לדעתכם הציפייה שלו התממשה? נמקו את דבריכם.

21. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

שיר ב מתוך מחזור השירים:
שירים לאילאיל / שאול טשרניחובסקי

ב

אני אתן לך שירי, שירים של ים
(ושמה לא יזכר ולא יהיה שמה בם):

שיר לגל, שיר לחול, שיר לשחף הָרֶן,
לעננה פושטת, ואין פותר לאן.

ואולם השירים הקטנים אף לה!
ברעד נימי לבי אליה יכלה,

בטלטול בדרך מים ועד ים,
משלגי הצפון ועד חול־נגב חם.

כי אלה עיניך שני ימים ירקים,
בהם חיי תלויים והגיוני חבוקים.

פרשו את הבית האחרון בשיר, והסבירו את תרומתו לביטויי האהבה שהמשורר משמיע בבתי השיר שלפניו. הדגימו את דבריכם.

22. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחרינו.

אומרים: ישנה ארץ / שאול טשרניחובסקי

1 בית	אומרים: ישנה ארץ, ארץ שכורת שמש - - - איה אותה ארץ, איפה אותה שמש?	5 בית	אים: אותה ארץ, כוכבי אותה גבעה? מי ינחנו דרך, יגיד לי הנתיבה?
2 בית	אומרים: ישנה ארץ, עמודיה שבעה, שבעה כוכבי־לקת צצים על כל גבעה.	6 בית	כבר עברנו כמה מדברות וימים, כבר הלכנו כמה, כחותינו תמים.
3 בית	ארץ - ביה יתמים כל אשר איש קנה - - - איפה היא הארץ? איה אותה גבעה?	7 בית	פיצד זה תעינו? טרם הונח לנו? אותה ארץ־שמש, אותה לא מצאנו.
4 בית	נכנס כל הנכנס, פגע באח כהגמלו, פורש אליו שלום - ואור לאיש וחס לו.	8 בית	אולי - - - כבר איננה? ודאי נטל זיה! דבר בשבילנו אדני לא צוה - - -

הסבירו והדגו את הספקות של המשורר בנוגע למאפייניה של "אותה ארץ".
בתשובתכם הסבירו גם את התרומה של השאלות הרטוריות בשיר לעיצוב ספקות אלה.

שיר שלא נלמד

23. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

מְבַקֵּשׁ / אדמיאל קוסמן*

בית 1
 מְבַקֵּשׁ מְקוֹם שֶׁקֵּט עָלָיו תּוֹנַח הַנֶּפֶשׁ.
 לְכַמָּה רְגָעִים בְּלִבְד.
 מְבַקֵּשׁ מְקוֹם שֶׁיִשְׁמַשׁ מְדַרְדֵּר לְכַף הַרְגֵל.
 לְכַמָּה רְגָעִים בְּלִבְד.

בית 2
 מְבַקֵּשׁ עֲצִיץ, עֵלָה, גְּבֻעוּל, או שִׁיחַ, שֶׁלֹּא יְקוּם
 וַיִּתְקַפֵּל כְּשֶׁהִיא תָּבוֹא. לְכַמָּה רְגָעִים בְּלִבְד.

בית 3
 מְבַקֵּשׁ דְּבוּר אֶחָד, נְקִי, נְעִים וְחַם שֶׁיִשְׁמַשׁ סִפְסָל,
 מְקַלֵּט, לְמִיִּשְׁהִי, קְרוּבָה שְׁלִי, יְלִדָה-יּוֹנָה, נְפֹשֵׁי שְׁלִי,
 אֲשֶׁר יִצְאָה מִן הַתְּבָה, לְכַמָּה רְגָעִים, בְּשִׁעוֹת הַבֶּקֶר,
 וְלֹא מְצָאָה מְאֹז מְנוּחַ לְרַגְלָהּ.

* אדמיאל קוסמן – משורר ישראלי, פרופסור למדעי היהדות באוניברסיטת פוטסדאם בגרמניה. זכה בפרס ברנשטיין לשירה (1991), בפרס ראש הממשלה (1992) ובפרס ברנר (2000). מספריו: **ואחרי מוראות מעשה השיר** (1980), **קטעים אתך: שירים** (2012). השיר "מְבַקֵּשׁ" לקוח מספרו **סמרטוטים רכים** (1990).

- א. הסבירו את הבקשה של הדובר בשיר ואת הביטוי "שֶׁיִשְׁמַשׁ סִפְסָל" בשורה: "מְבַקֵּשׁ דְּבוּר אֶחָד, נְקִי, נְעִים וְחַם שֶׁיִשְׁמַשׁ סִפְסָל" (בית 3). (9 נקודות)
- ב. הדובר בשיר מבטא כמיהה שבקשתו תתגשם. ציינו שתי דרכי עיצוב המבטאות כמיהה זו, והסבירו כיצד הן מסייעות לביטוי הכמיהה. (7 $\frac{2}{3}$ נקודות)

קבוצה שנייה – תוכנית הלימודים החדשה בשירה

אם למדתם את השירים שבקבוצה זו, ענו על שתיים מן השאלות 24–40.

קובץ ב

24. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

ישנה בחיק ילדות / יהודה הלוי

ישנה בחיק ילדות, למתי תשכבי! / דעי כי נעורים פנערת ננערו!
הלעד ימי השחרות? קומי צאי, / ראי מלאכי שיבה במוסר שחרו,
והתנערי מן הזמן, כצפרים / אשר מרסיסי לילה יתנערו.
דאי כדרור למצא דרור ממעלה / ומתולדות ימים כימים יסערו.
היי אחרי מלפך מרדפת, בסוד / נשמות אשר אל טוב ה' נהרו!

א. בבית השלישי ובבית הרביעי המשורר מדמה את הנשמה לציפור.

פרשו את הדימויים האלה, והסבירו את תרומתם להבנת דבריו של המשורר המדבר אל נשמתו.

(11 נקודות)

ב. בחרו מן השיר בדרך עיצוב נוספת (שאינה דימוי), והסבירו את תרומתה לבניית משמעותו. (5 $\frac{2}{3}$ נקודות)

25. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

זמן הנערות חלף / טדרוס אבולעאפיה

זמן הנערות חלף והלך - / ולעבד אל אני צועק ונמלך
ושב כל בטחוני על אדני / והוטל כל יהבי בו והשלך.
ובמה, בן אנוש, יגאה לבבך / בממלכה שפלה שבחדלך?
הלא כל היצור עפר ואפר - / ואיך תגאה עלי עפר במשלך?
וממשלת זמן אמאס, ואתאב / מצא מסלול לעולם בא ומהלך.
ואמרת לי לך, כי רם לבבו / למען בזמן משל ומלך:
"אני אמלך בעולם הנפשות - / ועל עולם מלכלך לך מלך-לך!"

א. בשיר זה המשורר מגנה דרך חיים אחת ומשבח דרך חיים אחרת.

הסבירו איזו דרך חיים המשורר מגנה, ומה הם הטיעונים שלו. (9 נקודות)

ב. בחרו מן השיר בשניים מן האמצעים האומנותיים האלה: שיבוץ (ארמז), צימוד, שאלות רטוריות, והסבירו את תרומתם לבניית משמעותו. (7 $\frac{2}{3}$ נקודות)

26. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

הַכְּנִיסִינִי תַּחַת כְּנַפֶּךָ / חיים נחמן ביאליק

- בית 1
הַכְּנִיסִינִי תַּחַת כְּנַפֶּךָ,
וְהִי לִי אִם וְאַחֻזָּה,
וְיִהי חִיקְךָ מְקַלֵּט רֵאשִׁי,
קַוְּתִפְלוּתִי הַנְּדָחוּת.
- בית 2
וּבָעֵת רַחֲמִים, בִּין־הַשְּׂמֻשׁוֹת,
שְׁחִי וְאַגֵּל לְךָ סוּד יְסוּרִי:
אוֹמְרִים, יֵשׁ בְּעוֹלָם נְעוּרִים -
הֵיכֵן נְעוּרִי?
- בית 3
וְעוֹד רַז אֶחָד לְךָ אֶתְּוֹדָה:
נִפְשִׁי נִשְׂרָפָה בְּלֶהֱבָה;
אוֹמְרִים, אֶהְבֶּה יֵשׁ בְּעוֹלָם -
מֵה־זֹאת אֶהְבֶּה?
- בית 4
הַכּוֹכָבִים רָמוּ אוֹתִי,
הָיָה חֲלוֹם - אֶךְ גַּם הוּא עֶבְרִי;
עֲתָה אֵין לִי כְּלוֹם בְּעוֹלָם -
אֵין לִי דָבָר.
- בית 5
הַכְּנִיסִינִי תַּחַת כְּנַפֶּךָ,
וְהִי לִי אִם וְאַחֻזָּה,
וְיִהי חִיקְךָ מְקַלֵּט רֵאשִׁי,
קַוְּתִפְלוּתִי הַנְּדָחוּת.

- א. כיצד הניגוד בין "יש בעולם" (בית 2 ובית 3) ובין "אין לי" (בית 4) תורם לבניית משמעות השיר? הסבירו והדגימו את דבריכם. (10 $\frac{2}{3}$ נקודות)
- ב. על פי תשובתכם על סעיף א, הסבירו מדוע לדעתכם המשורר פונה אל הנמענת. (6 נקודות)

27. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

היא יושבה לחלון / חיים נחמן ביאליק

היא יושבה לחלון	בְּעֶרְב כִּי־אֶצֵּא
ושורקה שְׁעֵרָה,	אֶל מְשֻׁעוֹל הַקָּמָה -
בְּעֵינֵיכֶם היא פְּרוֹצָה	וְרַחֲלָה אֵין עָמִי -
ובְּעֵינַי היא בָּרָה.	אֵין עָמִי הַנְּשָׁמָה.

מר לי מר, לְבִי	מר לי מר, לְבִי
היום עלי רָע,	היום עלי רָע,
אם רַחֲלָה אֵינְנָה -	אם רַחֲלָה אֵינְנָה -
אָנִי אָנָּה בָּא?	אָנִי אָנָּה בָּא?

פֶּה יֵשׁ לְבָרִיזוֹת	שְׂבָלִים, גְּבֻעוֹלִים,
וְהוֹלְכוֹת הֵן רַכִּיל,	לְרַחֲלָה שָׂאוּ שְׁלוֹמִי
אך רַחֲלָה לִי היא	וְעֵנּוּ בִי: אֵם תֶּאֱחָר -
וְאָנֹכִי לְרַחֵל.	וּמִתִּי בְּמִקוֹמִי.

מר לי מר, לְבִי	מר לי מר, לְבִי
היום עלי רָע,	היום עלי רָע,
אם רַחֲלָה אֵינְנָה -	אם רַחֲלָה אֵינְנָה -
אָנִי אָנָּה בָּא?	אָנִי אָנָּה בָּא?

בשיר זה המשורר לועג למאהב התמים, שמפרש את המציאות באופן מוטעה, מכיוון שהאהבה עיוורה אותו ושיבשה את תבונתו. הסבירו והדגימו קביעה זו.

(מעובד על פי זיוה שמיר, עיתון 77, עמ' 17, 1985)

28. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

הילדים / יהודה עמיחי

הילדים רצים יום יום במגרש המשחקים.
בתנועות רגליהם הקטנות הם מסוככים
את פדור האדמה כמו בקרקס,
הם רוצים להיות לולינים וקוסמים.

הילדים מודים לנו ערב ערב שהבאנו אותם
לעולם. בנימוס יפה הם זוקפים את עצמם
במטותיהם ובזרועות עתיד קטנות
הם נתלים על ערף קשה, נעגועי
הוריהם הם צעצועיהם.
אחר כך הם שוככים על הגב
פצירי תקרות בבתי-תפלה
ומצירים להם שמים יפים.

אני פותח את החלון:
כל החלל החיצון עובר דרך החדר
ואני סולח אז להורי שעשו אותי.
אני יושב ליד הילדים עד שהם נרדמים
ואני אומר שבע פעמים
כמו בתפלת הנעילה ביום כפור:
"אני לא אלהים",
שבע פעמים,
אני לא אלהים.

כיצד המשורר מתאר את עולמם של הילדים, וכיצד הוא מתאר את עולמם של ההורים? הסבירו והדגימו את דבריכם.
בתשובתכם הסבירו גם שניים מצירי הלשון (דימויים, מטפורות) שבאמצעותם מתואר עולם הילדים.

29. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

השחינים / אגי משעול

זקנות מן הדיור המוגן
באות בדיק בעשור לשחות.
לאט הן משקיעות את גופן בתוך המים
ואז הן צפות שם על פני מסלולי השחיה
ורק עיניהן נוצצות מתחת לכובעי הגומי הנרדמים.

מפעם לפעם הן מתהפכות על גבן
ומפרפרות כטובעות במובן הרחב יותר
ואבריהן שהתמזגו כבר זה בזה
עד שאין הם ראויים עוד לשמם
מבצבצים פה ושם מן האדוות
כאלו ותר שם מישהו על זוטות כגון אלו.

אך אנו השחינים האמתיים הקורעים את המים,
שגופינו השחמים מבריקים בשמש
ושרירינו חוגגים את התנועה,
אנו המגיחים ממעמקים
ובראות מלאות צוללים שוב לתוכם,
מתקשים להתגבר על הנאתנו הכמוסה
לחלף כחץ על פניהן
וכלאחר יד של חן להתיז עליהן
את משובת נעורינו.

ואין בנו חמלה למתחזים.

להפך:

ברמזים גסים אנו מסלקים אותן למקומן הראוי
שהוא בשום אופן לא כאן בינינו
השוחים
בלי כל ענין לחזות דוקא עכשו
בתכלית אליה אנו חותרים.

א. הסבירו והדגימו כיצד בא לידי ביטוי בשיר זה היעדר החמלה של אלה המתיימרים להיות "השחינים האמיתיים" כלפי

ה"זקנות מן הדיור המוגן". (9 $\frac{2}{3}$ נקודות)

ב. הסבירו והדגימו את התרומה של שתי השורות המסיימות את השיר לבניית משמעותו. (7 נקודות)

30. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחרינו.

איתקה / קונסטנדינוס קוואפיס

תרגום: יורם ברונובסקי

<p>וכל הזמן חשב על איתקה כי יעודד הוא להגיע שמה. אף אל לה להחיש את מסעך מוטב שימשך שנים רבות. שתגיע אל האי שלך זמן עשיר בכל מה שרכשת בדרכך. אל תצפה שאיתקה תעניק לך עשר. איתקה העניקה לך מסע יפה אלמלא היא לא היית פלל יוצא לדרכך. יותר מזה היא לא תוכל לתת.</p>	<p>כי תצא בדרכך אל איתקה שאל כי תאריך דרכך מאד מלאה בהרפתקות, מלאה בדעת. אל תירא את הלסטריגונים ואת הקיקלופים אל תירא את פוסידון המשתולל. לעולם לא תמצאם על דרכך כל עוד מחשבותיה נשאות, ורגש מעלה מפעים את נפשך ואת גופך מנהיג. לא תתקל בלסטריגונים ובקיקלופים ולא בפוסידון הזועם, אלא אם כן תעמידם לפניה נפשך.</p>
---	---

<p>והיה כי תמצאנה עניה - לא רמתה אותך איתקה. וכאשר תשוב, ואתה חכם, רב-נסיון. תוכל אז להבין מה הן איתקות אלה.</p>	<p>שאל כי תאריך דרכך מאד. כי בבקרים רבים של חץ תכנס בחדוה, בפליאה רבה כל כך אל נמלים שלא ראית מעולם. בתחנות מסחר פיניקיות תעגן תקנה סחורות משבחות לרב, פנינים ואלמוגים, ענבר והבנה, ומינים שונים של בשמים טובים ככל שרק תמצא בשמים טובים. עליך לבקר בהרבה ערי מצרים ללמד, ללמד מאלה היוזעים.</p>
--	--

השיר מסתיים בשורה "תוכל אז להבין מה הן איתקות אלה".

מדוע, לדעתכם, המשורר מסיים את השיר דווקא ב"איתקות", בלשון רבים?

הסבירו והדגו את דבריכם, ובססו אותם על רעיון מרכזי שבא לידי ביטוי בשיר כולו.

31. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

חצי האי / שיימוס היני

תרגמו: ליאור שטרנברג ואריאל זינדר

כְּשֶׁאֵין לָךְ עוֹד מֵה לְהַגִּיד, פְּשׁוּט סַע
סָבִיב חֲצִי הָאֵי בְּמִשְׁךָ יוֹם שָׁלֵם.
הַשָּׁמַיִם גְּבוּהִים כְּמוֹ מַעַל מְסֻלּוֹל הַמְרָאָה,
הָאָרֶץ בְּלִתֵּי מְסֻמָּנֹת, כִּךָ שְׁלֵא תִגִּיעַ לְעוֹלָם

אֲלֵא רַק תַּעֲבֹר, תִּמְיֵד חוֹמֶק מִמְּפֹלֶת.
בְּשַׁעַת הָעֶרְבִים, אֶפְקִים גּוֹמְעִים לְתוֹכֶם יָם וּגְבָעוֹת,
שְׂדֵה חֲרוּשׁ בּוֹלֵעַ אֶת הַבְּקָתָה הַמְסֻיֶּדֶת
וְאִתָּה שׁוֹב בְּחֻשְׁכָּה. עֲכָשׁוּ הַזָּכֵר בְּמִרְאוֹת

רְצוּעַת הַחוֹף הַמְבֹהֶיָקָה וְצִלְלִית גִּזַּע כְּרוֹת,
הַסֵּלַע שֶׁקָרַע לְגִזְרִים אֶת הַגְּלִים,
צִפְרִים מִתְנַוֶּדְדוֹת עַל רִגְלֵיהֶן בְּחֻשִׁיבוֹת,
אֵיִם מְסִיעִים עֲצָמָם אֶל תּוֹךְ עֶרְפְּלִים

וְסַע בְּחֻזְרָה הַבֵּיתָה, כְּשֶׁעֲדִין אֵין לָךְ מֵה לְהַגִּיד
אֶךְ יֵשׁ לָךְ מִפְתַּח לְהַבְנַת הַנוֹפִים כְּלָם:
דְּבָרִים הַמְיֻסָּדִים עַל צוּרְתָם הָאֲמִתִּית,
מֵיִם וְקָרְקַע בְּשִׂיָּאֵם.

השיר מתחיל בהצעה לצאת למסע "כְּשֶׁאֵין לָךְ עוֹד מֵה לְהַגִּיד", ומסתיים בשיבה הביתה "כְּשֶׁעֲדִין אֵין לָךְ מֵה לְהַגִּיד".
האם היה המסע לשווא? הסבירו והדגימו את התשובה של המשורר על שאלה זו. בתשובתכם התייחסו גם לתרומה של
תיאורי הטבע להבנת המסע בשיר.

קובץ ז

32. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

בְּכָל-לִבִּי אֶמֶת / יהודה הלוי

בְּכָל לִבִּי, אֶמֶת, וּבְכָל מְאֹדִי / אֶהְבֵּתִיָּהּ, וּבְגִלוּיִי וְסוּדִי.
שְׁמֵךְ נִגְדִי - וְאִיךָ אֵלֶיךָ לְבַדִּי? / וְהוּא דוֹדִי - וְאִיךָ אֵשֶׁב יְחִידִי?
וְהוּא נְרִי - וְאִיךָ יְדַעךָ מְאוּרִי? / וְאִיךָ אֶצְעֶנּוּ? - וְהוּא מְשַׁעֵן בְּיָדִי!
הַקְלוּנִי מֵתִים, לֹא יְדַעוּ כִּי / קְלוּנִי עַל כְּבוֹד שְׁמֵךְ כְּבוֹדִי.
מְקוֹר חַיִּי - אֲבָרְכֶךָ בְּחַיִּי, / וְזִמְרָתִי - אֲזַמְרֶךָ בְּעוֹדִי!

הסבירו והדגו כיצד משתקפת בשיר אמונתו של הדובר באל.
בתשובתכם הסבירו גם שניים מן האמצעים האומנותיים בשיר המדגישים אמונה זו.

33. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

שְׁחִי לְאֵל / שלמה אבן גבירול

שְׁחִי לְאֵל, יְחִידָה הַחֲכָמָה, / וְרוֹצִי לְעַבְדֹת אוֹתוֹ בְּאִמָּה.
לְעוֹלָמְךָ פָּנִי לִילָךְ וְיוֹמֶךָ, / וְלִמָּחָה תִרְדְּפִי הַבֵּל וְלִמָּחָה?
מְשוּלָה אֶתְּ בְּחִיּוֹתֶיךָ לְאֵל חַי, / אֲשֶׁר נֶעְלַם כְּמוֹ אֶתְּ נֶעְלָמָה.
הֲלֹא אִם יוֹצֵרְךָ טְהוֹר וְנָקִי - / דְּעִי כִּי כֵן טְהוֹרָה אֶתְּ וְתִמָּה.
חֲסִין יֵשׂא שְׁחָקִים עַל זְרוּעוֹ - / כְּמוֹ תִשְׂאִי גּוֹיָה נְאֻלָּמָה.
זְמִירוֹת קִדְמִי, נְפֹשִׁי, לְצוּרְךָ / אֲשֶׁר לֹא שָׁם דְּמוּתְךָ בְּאֶדְמָה.
קִרְבִּי, בְּרַכּוֹ תְּמִיד לְצוּרְכֶם / אֲשֶׁר לְשִׁמוֹ תְּהַלֵּל כָּל נִשְׁמָה!

הסבירו את התרומה של פועלי הציווי בשיר (שְׁחִי, רוֹצִי, פָּנִי, דְּעִי, קִדְמִי) לבניית משמעותו.

34. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

לבדי / חיים נחמן ביאליק

<p>בית 4 וכשפלה לבבי לחלון, לאור,
וכשצירלי המקום מתחת לכנפה –
כבשה ראשה בכתפי, ודמעתה על־דף
גמרתי נטפה.</p>	<p>בית 1 כלם נשא הרוח, כלם סחף האור,
שירה חדשה את־בקר חיייהם הרנינה;
ואני, גוזל רך, נשתכחתי מלב
תחת כנפי השכינה.</p>
<p>בית 5 חרש בכתה עלי ותתפק עלי,
וכמו שכה בכנפה השבורה בעדי:
"כלם נשא הרוח, כלם פרחו להם,
ואותר לבדי, לבדי..."</p>	<p>בית 2 בָּדָד, בָּדָד נשארתי, והשכינה אף־היא
כנף ימינה השבורה על־ראשי הרעידה.
ידע לבי את־לבה: חרד חרדה עלי,
על־בנה, על־יחידה.</p>
<p>בית 6 וכעין סיוס של־קינה עתיקה מאד,
וכעין תפלה, בקשה וחרדה כאחת,
שמעה אָנִי בבכייה החרישית ההיא
ובדמעה ההיא הרוחת –</p>	<p>בית 3 כבר נתגרשה מפלי־האיות, רק־עוד
פנת סתר שוממה וקטנה נשארה –
בית־המדורש – ותתכס בצל, ואהי
עמה יחד בצרה.</p>

- א. מהו התהליך ההיסטורי־תרבותי הנרמז בבית הראשון בשיר? (7 נקודות)
- ב. בבית החמישי השכינה חוזרת על כמה מדבריו של המשורר בבית הראשון. מה השכינה משמיטה בדבריה, ומדוע לדעתכם היא משמיטה דברים אלה? הסבירו והדגימו את דבריכם. (9 $\frac{2}{3}$ נקודות)

35. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

ים הדממה פולט סודות / חיים נחמן ביאליק

<p>בית 4 אומר לבי לי בחשאי:
"בני! חלומתיך באו;
נפל כוכב מרקיע –
האמינה – לא שלף הוא.</p>	<p>בית 1 ים הדממה פולט סודות,
וכל־העולם כלו שותק;
ומאחרי החרים
שאון הנחל אינו פוסק.</p>
<p>בית 5 עוד שלף קבוע איתן
ובמשבצתו יזרח שמה;
שא עיניך – הנה שם הוא
קורץ, רומז לך נחמה."</p>	<p>בית 2 שחור הלילה הולך כובש,
מרכיב צל על־צל וכופל;
דומם א־לים המחשפים
כוכב אחר כוכב נופל.</p>
<p>בית 6 ובהשתתק פל־העולם,
אשב אביט אלי־כוכבי;
לי אין עולם אלא אחד –
הוא העולם שב־לבבי.</p>	<p>בית 3 ובהשתתק פל־העולם,
ארגיש: לבי ער ומדבר;
ארגיש: מעין טהור אחד
הומה אט שם ומתגבר.</p>

מהי המשמעות של מוטיב הדממה בשיר?
הסבירו והדגימו את דבריכם, ובססו אותם על ציטוטים מן השיר.

36. לפניכם שיר מאת אברהם חלפי (המתחיל במילים: "עטור מצחך זהב שחור"), קראו אותו, וענו על השאלה שאחריו.

שוכנת נפשי בין כתלי ביתך. ושבויה בין כתליך ממני נפרדת עת אני בגופי נפרד ממך.	עטור מצחך זהב שחור. (אינני זוכר אם כתבו כך בשיר). מצחך מתחרז עם עינים ואור. (אינני זוכר אם חרזו כך בשיר). אך למי שתהיי – חיו מלאי שיר.
פרוש חלומי כמרבד לרגליך. צעדי, אהובה, על פרחיו פסיעותיך. לבשי חלוקה הנוד לעת ליל. עוד מעט ואבא אליך.	חלוקה הנוד צמרירי ורך. את בו מתעטפת תמיד לעת ליל. לא הייתי רוצה להיות לך אח, לא נזיר מתפלל לדמותו של מלאך ורוצה חלומות עגומים של קדשה – ולמולו את, אשה.
ומצחך העטור זהב שחור יקרב אל שפתי כחרוז אל שיר. אז אלחש באזניך עד בקר, עד אור, כשכור: עטור מצחך זהב שחור.	את אוהבת להיות עצובה ושותקת, להקשיב לספור על קרוב, על רחוק. ואני שלא פעם אביט בך בשקט, אין קול ודברים, שוכח הכל על אודות אחרים.

האהובה המתוארת בשיר זה היא מצד אחד דמות שהמשורר מכיר היכרות אינטימית, ומצד אחר היא מרוחקת ובלתי מושגת עברו.

הסבירו והדגומו קביעה זו על שני חלקיה.

37. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

מאהב חדש / דן פגיס

את אוספת אותי, זהוב כמעט עזוב,
ומשפּשפּת אותי בין אגודל ואצבע:
אני משתדל להיות חדש, אפלו קצת להבריק.

את בוחנת את ערכי הנקוב,
מתבוננת בפרצוף שנטבע בי:
אני מתגדל, כמעט קיסר של ממש.

לא די. את מרפינה אלי און דואגת,
מקישה, מקשיבה לי: אני משמיע לך
את צלצולי הזך ביותר, כמעט ללא סיג.

לבסוף, כחלפנית למודת נסיון,
את נושכת אותי: אולי יתעקם
הזהוב המזויף הזה.

אני קשה, עומד בנסיון: אמןם לא זהב,
אבל נתך הגון. עכשו תוכלי
בלב בוטח לבזבז אותי.

א. בשיר זה האישה מתייחסת למשורר כמו אל חפץ.

הסבירו קביעה זו, והדגימו כיצד יחס זה בא לידי ביטוי בשיר. (9 $\frac{2}{3}$ נקודות)

ב. מהי תגובתו של המשורר על החפצה זו? האם לדעתכם הוא משתף פעולה או מתנגד לה?

הסבירו והדגימו את דבריכם. (7 נקודות)

38. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחרינו.

בְּכֹל זֹאת אֲנִי עוֹלָה / מאיה אנג'לו
תרגמו מאנגלית: מכבית מלכין ויואב ורדי

אַתֶּם יְכוּלִים לְשַׁכְּתֵב אֶת הַהִיסְטוֹרְיָה שְׁלִי
עִם הַשְּׁקָרִים הַמְעִנְתִים הָאֵלֶּה,
אַתֶּם יְכוּלִים לְרַמֵּס אוֹתִי בְּלִכְלוּף הַזֶּה
אֲךְ אֲנִי כְּאַבְקָה, בְּכֹל זֹאת אֶעֱלֶה.

הֲאִם הַחֲצָפָה שְׁלִי מְרַגֶּזָה אֶתְכֶם?
לְמָה אַתֶּם נִתְקַפִּים דְּכֹאֵן?
שְׁאֲנִי מִתְהַלֶּכֶת כְּאִלּוּ בְּאֵרוֹת גֶּפֶט
נִשְׁאַבִּים אֶצְלִי בְּסִלּוֹן.

הֲאִם הַחוֹשְׁנֵי שְׁלִי אֶתְכֶם מְעַצְבֵּנִת?
הֲאִם זֶה גּוֹרֵם לְהִתְרַגְּשׁוֹת
שְׁאֲנִי רוֹקֶדֶת כְּאִלּוּ יְהִלּוּמִים יֵשׁ לִי
בְּמִקּוֹם בּוֹ הִירְכִים נִפְגְּשׁוֹת?

בְּדִיוֹק כִּירְחִים וְכִשְׁמֻשׁוֹת,
וְכִמוּ הַנּוֹדָאוֹת שֶׁל גְּאוֹת וְשִׁפְלִי,
בְּדִיוֹק כְּמוֹ תַקְוּוֹת לְגִבָּה נִשְׁאוֹת,
אֲנִי בְּכֹל זֹאת אֶעֱלֶה.

מִתּוֹךְ הַבְּקָתוֹת שֶׁל הַהִיסְטוֹרְיָה הָעֲלוּבָה
אֲנִי עוֹלָה
מִתּוֹךְ עֵבֶר הַמְּשֻׁרָשׁ בְּדָאָבָה
אֲנִי עוֹלָה
אֲנִי אוֹקֵינּוֹס שְׁחֹר, שׁוֹצֵף וְרַחֲב,
נוֹבְעֵת וּמִתְגַּבְּעֵת אֲנִי מִפְּלִיגָה בְּגִלְיוֹ.

הֲאִם רְצִיתֶם לְרַאוֹת אוֹתִי נִשְׁבֶּרֶת?
בְּרֹאשׁ מְרִכּוֹ וְעֵינַיִם מְשֻׁפְלוֹת
כְּתַפִּים נוֹפְלוֹת מִטָּה כְּמוֹ דְמַעוֹת,
חֲלוּשָׁה מְבִכִייתִי הָאֲמֻלְלוֹת?

אֲנִי מִשְׁאִירָה מֵאֲחוֹר לִילּוֹת שֶׁל פֶּחַד וְטֹרֹר
אֲנִי עוֹלָה
אֶל שְׁחֹר שֶׁהוּא נִפְלֵא וְרַב אוֹר
אֲנִי עוֹלָה
נוֹשֵׂאת מִתְּנוֹת שְׁנִתְּנוּ לִי הָאֲבוֹת,
אֲנִי הַחֲלוּם שֶׁל הָעֶבֶד וְהַתְּקוּוֹת.
אֲנִי עוֹלָה
אֲנִי עוֹלָה
אֲנִי עוֹלָה.

הֲאִם הִיִּירוֹת שְׁלִי מַעֲלִיבָה אֶתְכֶם?
אֵל תִּקְחוּ אֶת זֶה כֹּל כֹּף רְצִינִי
שְׁאֲנִי צוֹחֶקֶת כְּאִלּוּ כּוֹרִים
זֶהֱב בְּחֶצֶר שְׁלִי.

אַתֶּם יְכוּלִים לִירוֹת בִּי בְּמִלִּים שְׁלֶכֶם,
אַתֶּם יְכוּלִים לְחַסֵּל אוֹתִי בְּעֵינַיִם שְׁלֶכֶם,
אַתֶּם יְכוּלִים לְהַרְג אוֹתִי בְּשִׁנְאָה שְׁלֶכֶם,
אֲךְ אֲנִי כְּאוֹר, בְּכֹל זֹאת אֶעֱלֶה.

מה הן האווירה ונימת הכתיבה המאפיינות שיר זה? בתשובתכם הסבירו כיצד שלוש מן השאלות בשיר מסייעות לעצב את האווירה ואת נימת הכתיבה.

39. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

שוב אברך את השמש לשלום / פרוע' פרוחזאד

תרגמה מפרסית: סיון בלסלב

שוב אברך את השמש לשלום
 את הפלג שארם בי
 את העננים שהיו מחשבותי הארכות
 את צמיחתן המכאיבה של צפצפות הגן שיחד עמי
 עברו את העונות היבשות
 את להקות העורבים
 שהביאו לי במתנה
 ניחוח שדות ליליים
 את אמי שחיתה במראה
 והיתה דמות זקנתי
 ואת האדמה שתאות החזרה שלי טמנה בבתנה הבוערת
 זרעים ירקים – שוב אברך לשלום

אני באה, אני באה, אני באה
 עם שער: המשך הריחות התת-קרקעיים
 עם עיני: חיות עלטה דחוסות
 עם השיחים שקטפתי מהחרש שמעבר לקיר
 אני באה, אני באה, אני באה
 והספ מתמלא אהבה
 ואני על הסף, את האוהבים
 וילדה שעודנה שם,
 נצבת על הסף המלא אהבה, אברך לשלום

מה הן האווירה ונימת הכתיבה המאפיינות שיר זה? בתשובתכם הסבירו כיצד החזרות בשיר מסייעות לעצב את האווירה

ואת נימת הכתיבה.

שיר שלא נלמד

40. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

מבקש / אדמיאל קוסמן *

בית 1 מבקש מקום שקט עליו תונח הנפש.
לכמה רגעים בלבד.
מבקש מקום שישמש מדרך לכף הרגל.
לכמה רגעים בלבד.

בית 2 מבקש עציץ, עלה, גבעול, או שיח, שלא יקום
ויתקפל כשהיא תבוא. לכמה רגעים בלבד.

בית 3 מבקש דבור אחד, נקי, נעים וחס שישמש ספסל,
מקלט, למישהי, קרובה שלי, ילדה-יונה, נפשי שלי,
אשר יצאה מן התבה, לכמה רגעים, בשעות הבקר,
ולא מצאה מאז מנוח לרגלה.

* אדמיאל קוסמן – משורר ישראלי, פרופסור למדעי היהדות באוניברסיטת פוטסדאם בגרמניה.
זכה בפרס ברנשטיין לשירה (1991), בפרס ראש הממשלה (1992) ובפרס ברנר (2000).
מספריו: ואחרי מוראות מעשה השיר (1980), קטעים אתך: שירים (2012).
השיר "מבקש" לקוח מספרו סמרטוטים רכים (1990).

- א. הסבירו את הבקשה של הדובר בשיר ואת הביטוי "שישמש ספסל" בשורה: "מבקש דבור אחד, נקי, נעים וחס שישמש ספסל" (בית 3). (9 נקודות)
- ב. הדובר בשיר מבטא כמיהה שבקשתו תתגשם. ציינו שתי דרכי עיצוב המבטאות כמיהה זו, והסבירו כיצד הן מסייעות לביטוי הכמיהה. (7 $\frac{2}{3}$ נקודות)

בהצלחה!